

Turinys

Įvadas / 7

Biografija / 9

Asmenybė / 16

Pasakėčios / 19

Pričkaus pasaka apie lietuvišką svodbą / 23

Metai / 25

Charakterių gyvybė ir ilgaamžiškumas / 29

Pričkus / 29

Lauras ir Selmas / 47

Krizas / 55

Enskys / 58

Dočys / 61

Plaučiūnas / 69

Pelėda ir Slunkius / 72

Skvarbus žvilgsnis į baudžiavinę epochą / 79

Patriarchalinio kaimo visuomenė / 79

Baudžiavos tragizmas / 86

Žemdirbio gyvybingumo išaukštinimas / 89

Būrų valgiai / 91

Būrų apdarai / 97

Materialinė būrų kultūra / 100

Būrų tradicijos / 103

Gamtos ir žmogaus vienovės įprasminimas / 113

Gamtos atbudimas pavasarį / 113

Lyriniai vasaros gamtovaizdžio įprasminimai / 120

Tikrovės reiškinių vyksmo ir dinamikos atskleidimas

Rudenio gėrybių gamtovaizdyje / 122

Gamta ir žmogus *Žiemos rūpesčių* peizaže / 125

Raiškos savitumas ir įtaigumas / 129

Vaizdai / 129

Konkretumas / 132

Dinamiškumas / 135

Ryšiai su šnekamąja kalba / 146

Leksikos vaizdumo stiprinimas tropais / 153

Epitetai / 153

Metaforos / 157

Metonimija / 163

Sinekdocha / 165

Hiperbolė / 166

Palyginimas / 168

Išvados / 172

Santrumpos

Pl – *Metų* pirmoji dalis – *Pavasario linksmybės*

Rg – *Rudenio* (Rudens) *gėrybės*

Rš – Kristijonas Donelaitis, *Raštai*, Vilnius: Vaga, 1977.

Vd – *Vasaros darbai*

Žr – *Žiemos rūpesčiai*

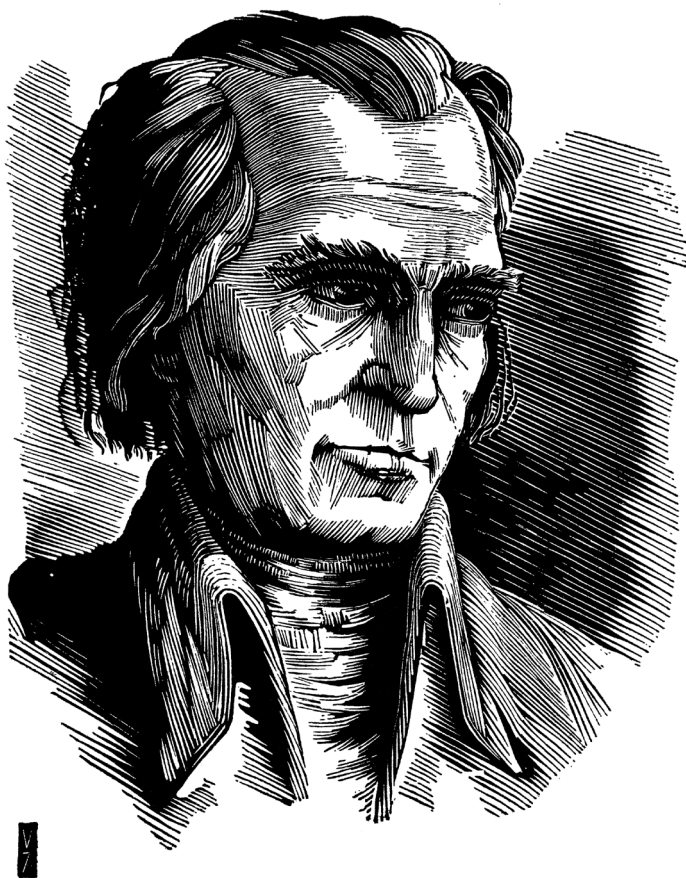
Įvadas

Kristijonas Donelaitis – genialus lietuvių grožinės literatūros pradininkas, pradėjęs naują literatūrinio, kultūrinio bei dvasinio tautos gyvenimo epochą. Jo poema *Metai* turėjo milžinišką reikšmę lietuvių literatūros likimui. Įvairių kartų rašytojus labai veikė svarbios poeto talento ypatybės, pasireiškusios poemoje. Tai – įvairiapusis tikrovės pažinimas ir konkretus jos vaizdavimas; problematikos prasmingumas, aktualumas ir filosofinis gilumas; istorizmas ir akylas dabarties pajautimas; jautrus susirūpinimas dėl liaudies gyvenimo ir nacionalinės kultūros likimo. Poemos kalba liaudiška, turtinga, vaizdi. Stiprų emocinį atspalvį ir savitą koloritą suteikia Donelaičio vartojami lietuvių liaudies kalbos posakiai ir žodžiai, ypač veiksmažodžiai.

Tolesnę lietuvių poezijos raidą įdvasino K. Donelaičio pradėta liaudiškos lietuvių literatūros tradicija ir sukurti lietuvių literatūrinės kalbos pagrindai. Savo bendražmogiškais problemomis jo kūryba įgijo pasaulinę reikšmę. Poetas vienas pirmųjų Europoje skelbė pažangiausią to meto prigimtinės lygybės idėją, smerkiančią socialinę žmogaus pavergimą, išaukštino darbą, reiškė tikėjimą neišsenkama gyvybės jėga ir nesulaikoma gyvenimo pažanga.

Metai – tai skaidrių dorovės šaltinių knyga. Joje įtaigiai pasmerkiami girtavimas, tinginystė, nevalyvumas – moralinės viso pasaulio piktžaidės.

Poetas pasaulinės šlovės nusipelno ir tobula menine kūrinio raiška. Vaizdai reljefiški, iškilūs, pasiekiami homeriško tapybiškumo. Kalba liaudiška, natūrali ir vaizdinga. Žodis tikslus. Metaforos drąsios, palyginimai originalūs, epitetai turiningi.

*Kristijono Donelaičio portretas.
Vytautas Jurkūnas,
1955, medžio raižinys, iš kn.:
K. Donelaitis, Metai, 1956.
© LATGA, Vilnius 2014*

Biografija

Kristijonas Donelaitis gimė 1714 m. sausio 1 d. Rytų Prūsijoje, Lazdynėlių kaime, netoli (apie 5 km nuo) Gumbinės ir apie 15 km nuo Didžiosios Lietuvos sienos, gausioje ir darbščioje vietinių lietuvių, laisvųjų valstiečių šeimoje.

Lazdynėliai iki 1709–1711 metų bado ir maro buvo vien lietuvių gyvenami. Po bado ir maro gyvenvietę kolonizavus, joje kone kas antras gyventojas buvo vokiečių kolonistas. Lietuvių kalbą vis labiau stebė vokiečių kalba. Tad poetas dar vaikystėje pajuto skaudžias kolonizacijos pasekmes.

Donelaičių šeimą anksti sukrėtė netektis. 1720 m. mirė tėvas, kuris, L. Rėzos žodžiais tariant, *atsargumu ir geru šeiminkavimu išsisaugojo nuo Prūsijoje siautusių pražūtingo maro*. Našlė motina viena turėjo užauginti ir išleisti į žmones keturis sūnus ir tris dukteris. Didžiulė nelaimė valingos ir taurios motinos nepalaužė. Ji pasiaukėjo vaikams, juos užaugino ir deramai parengė gyvenimui. Vyriausias sūnus Fridrichas dirbo Karaliaučiuje auksakaliu ir muzikos, fizikos instrumentų meistru, padarė pirmąją fortepijoną Prūsijoje. Kitas brolis Mykolas taip pat buvo auksakalys. Trečias – Adomas – vertėsi kalvio ir auksakalio amatu. O Kristijonas, kuris tėvui mirus teturėjo tik šešerius metus, baigė net Karaliaučiaus universitetą ir tapo žymiausiu lietuvių poetu, pelniusiu pasaulinę šlovę.

Dukterys ištekėjo ir taip pat rado savo vietą gyvenime.

K. Donelaitis nuosekliai ir valingai siekė mokslo. 1736 m. baigė Karaliaučiaus katedros (Kneiphof) mokyklą, kurios programoje vyravo lotynų kalba, iškalbos mokslas ir antikinė literatūra. Kaip antriniai dalykai – graikų, hebrajų, prancūzų kalbos. Tad jau šioje mokykloje K. Donelaitis pramoko graikų ir lotynų kalbą, susipažino su antikine literatūra.

Mokydamasis gyveno neturtingų mokinių bendrabutyje. Mokiniai buvo įtraukiami į prasmingą veiklą – dalyvaudavo laidotuvių apeigose, giedodavo bažnyčios chore.

Karaliaučius,
apie 1750

1736 m. rudenį K. Donelaitis buvo priimtas į Karaliaučiaus universitetą. Rugsėjo 27 d. imatrikuluotas Teologijos fakulteto studentu. Imatrikuliacija vyko labai teatrališkai. Jos metu buvo patikrinamos būsimojo studento žinios, orientacija, mąstymas.

Studijuodamas gyveno prie universiteto esančiame bendrabutyje (alumnate), kuriame gavo ir išlaikymą.

Karaliaučiaus universitetas buvo įsteigtas 1544 m. Turėjo keturis fakultetus – Filosofijos, Teisės, Medicinos ir Teologijos. Pastarasis daugiausia rengė dvasininkus protestantizmui skleisti Rytų Prūsijoje ir Lietuvoje.

Be religinių dalykų, studijų metu poetas plačiau susipažino su anti-kine literatūra, kuri Teologijos fakultete buvo dėstoma iškalbai ir stiliui lavinti. Toliau mokėsi hebrajų, graikų, lotynų, prancūzų kalbų.

Teologijos fakultete privaloma disciplina buvo muzika, studijuojama teoriškai ir praktiškai.

Prie Karaliaučiaus universiteto 1718 m. įsteigtas Lietuvių kalbos seminaras, kuriam vadovavo prof. Francas Albertas Šulcas. Seminare K. Donelaitis susipažino su lietuvių kalbos gramatikos pradmenimis. Be to, studentai buvo supažindinami su senosiomis ir naujai išleisomis knygomis lietuvių kalba.

K. Donelaičio profesoriai buvo Jonas Jokūbas Kvantas (Quandt), Francas Albertas Šulcas, Danielius Heinrichas Arnoltas (Daniel Heinrich Arnoldt). J. J. Kvantas, vyriausiasis Prūsijos karaliaus rūmų pamoksl-

ninkas ir Prūsijos arkivyskupas, kuris tvarkė Rytų Prūsijos mokyklų reikalus, Karaliaučiaus universitete prižiūrėjo lietuvių kalbos seminarą. Jo rūpesčiu buvo išleistas *Naujojo testamento* vertimo į lietuvių kalbą antrasis leidimas (1727) ir *Biblijos* vertimas (1735, antrasis leidimas – 1755). Vokiečių kalba parašė *Biblijos*, *Giesmyno* ir kitų knygų pratarmes. Manoma, jog šiek tiek mokėjo lietuviškai.

F. A. Šulcas, pietistas, buvęs I. Kanto mokytojas, vadovavo lietuvių kalbos seminarui, leido savo pamokslų rinkinius.

D. H. Arnoltas, pietistas, filosofijos ir teologijos profesorius. Svarbiausi jo veikalai *Karaliaučiaus universiteto istorija*, *Trumpa Prūsijos karalystės Bažnyčios istorija*, *Trumpos žinios apie visus Rytų Prūsijos liuteronų Bažnyčios kunigus nuo Reformacijos laikų*. Veikaluose, parašytuose remiantis daugiausia archyvine medžiaga, gausu duomenų apie XVI–XVIII a. Mažosios Lietuvos kultūros ir rašties veikėjus.

Studijoms palankias sąlygas sudarė turtinga universiteto biblioteka. Joje buvo sukaupta visa lietuviškoji raštija, pasirodžiusi per 200 metų. Bibliotekoje ypač gausūs buvo antikinės literatūros fondai. K. Donelaičio profesoriai antikinius autorius laikė sektiniais pavyzdžiais visais atžvilgiais.

Aktyvų K. Donelaičio santykį su antikine literatūra rodo ir tai, kad jis cituodavo antikos autorius. Antai laiške J. G. Jordanui, rašytame 1777 m. rugpjūčio 16 d., pacitavo Vergilijaus poemos *Eneida* eilutę: *O, kad man Jupiteris sugrąžintų praėjusius metus*.

K. Donelaičio talentas brendo universitete, turinčiame beveik dviejų šimtų metų mokymo tradicijas ir kultūrinėje atmosferoje, kuri skatino ugdyti lietuvių literatūrinę kalbą, domėtis liaudies buitimi, papročiais, tautosaka, rašyti pasaulietinėmis temomis.

XVIII a. pirmojoje pusėje buvo išleisti reikšmingi leidiniai lietuvių kalba. Jonas Šulcas (Johann Schultz) 1706 m. išvertė ir išleido *Ezopo pasakėčias* – pirmąją pasaulietinės grožinės literatūros knygą lietuvių kalba. Vertimo kalba gyva, liaudiška. Beje, J. Šulcas ragino raštuose remtis šnekamąja kalba.

Lietuvių literatūrinės kalbos raidai turėjo įtakos Jono Berento (Johann Behrendt, 1667–1737) raštai. Jis pirmasis plačiai panaudojo liaudies kalbos turtus. Jo parašylose knygose randame literatūrinio stiliaus užuomazgų. J. Berentas 1732 m. parengė naują oficialaus lietuviško giesmyno leidimą *Iš naujo perveždėtos ir pagerintos Giesmių knygos*. Iki 1751 m. išėjo 7 leidimai.

1735 m. buvo išleistas visos *Biblijos* vertimas į lietuvių kalbą. Leidinį redagavo J. Berentas.

Frydrichas Vilhelmas Hakas (Friedrich Wilhelm Haack) 1730 m. sudarė ir išleido Lietuvių–vokiečių ir vokiečių–lietuvių kalbų žodyną su trumpa lietuvių kalbos gramatika. Tai buvo pirmasis spausdintas lietuvių kalbos žodynas Mažojoje Lietuvoje. Jame pateikta 4000 žodžių.

Reikšmingą vaidmenį atliko ir periodinė spauda. Ypač pažymėtinas periodinis leidinys *Erleutertes Preußen oder Auserlesene Anmerckungen* (ėjęs 1724–1742 metais), kėlęs domėjimąsi krašto istorija, archeologija, etnografija.

1740 m. baigęs universitetą K. Donelaitis buvo paskirtas kantoriumi į Stalupėnų mokyklą, kuri, atrodo, buvo grandis tarp pradinio ir vidurinio mokslo.

Kantorius, arba giedojimo mokytojas, privalėjo groti vargonais, turėjo surinkti ir mokyti bažnytinį chorą. Tai rodytų, kad K. Donelaitis buvo įgijęs gerą muzikinį pasirengimą.

Treji metai, praleisti Stalupėnuose, lėmė ir kai kuriuos pokyčius poeto gyvenime. Stalupėnai buvo trylika kilometrų nuo Didžiosios Lietuvos sienos. 1722 m. Stalupėnams suteiktos miesto teisės. Per marą didžioji dalis gyventojų išmirė ir vietovė kone ištiesai buvo apgyvendinta zalcburgiečių. Tad K. Donelaitis 1740 m. rudenį pateko į vokiečių gyvenamą aplinką.

Buvo ir lietuvių gyvenimo atgarsių. Padavimuose minima pagoniška lietuvių šventovė, kuri stovėjusi prie Stalės upelio.

Tuo laikotarpiu buvo reikšminga poeto bičiulystė su Valtarkiemio pastoriumi Pilypu Ruigiu, kuris vokiečių kalba parašė ir 1747 m. išleido studiją *Lietuvių kalbos kilmės, būdo ir savybių tyrinėjimas*. Studijoje raginama gryninti literatūrinę lietuvių kalbą, ją ugdyti, remiantis gyvąja liaudies kalba ir tautosaka. Leidinyje pateikiamas prūsų–lietuvių–vokiečių kalbų žodynėlis. Akcentuojamas lietuvių kalbos savarankiškumas, savitumas. Viena iš būdingiausių jos savybių laikomas žodingumas. Šios savybės pagrindžiamos tautosaka. Pirmą kartą išspausdinamos trys lietuvių liaudies dainos: *Anksti rytą rytužį, Aš turėjau žirgužėlį, Aš atsisakiau savo močiutei*. Pastarąją dainą J. V. Gėtė panaudojo muzikinėje pjesėje *Žvejė*. Be to, buvo paskelbta patarių, priežodžių, mįslių, 100 retesnių lietuviškų posakių.

P. Ruigys parašė ir 1747 m. išleido *Lietuvių–vokiečių ir vokiečių–lietuvių kalbų žodyną*. Kai kurių žodžių vartojimą iliustravo vaizdingais posakiais.

P. Ruigio kalbiniai darbai suaktyvino kovą dėl lietuvių kalbos teisių, buvo atrama vėlesniems rašytojams.

Be abejo, negalėjo likti be atgarsio ir svečiavimasis didžiojo prancūzų poeto Voltero (Voltaire, tikr. F.-M. Arouet), kuriam Frydrichas II karaliaus rūmuose Potsdame paskyrė puikiausius apartamentus.

Poetas bendravo su mokyklos rektoriaus šeima. Praslinkus dvejiems metams, Stalupėnų mokyklos vedėjas staiga mirė. 27-erių metų žmona Ana Regina liko našlė. 1744 metų rudenį K. Donelaitis ją vedė. Poetas savo raštuose žmoną mini labai pagarbiai.

1743 m. gegužės mėn. K. Donelaitis paskiriamas Tolminkiemio pastoriumi, bet dar visą mėnesį liko dirbti savo darbą. *Žiniose* poetas rašo: *a[nn]o 1743, prieš Sekmines, buvau paskirtas į Tolm[inkiemį]. Gailėdamasis savo mokinių, pasilikau Stalup[ėnuose] ligi atostogų; ir pirmąją atostogų dieną nuvykau į Karaliaučių. Spalio 17 d. mane egzaminavo; 21 d. įšventino; lapkričio 24 d., 24-tąją sekmadienį po Trej[ybės], aš buvau Tolm[inkiemyje] įvesdintas; pirmąjį advento sekmadienį pradėjau eiti savo pareigas senojoje bažnyčioje. [...] Mano tuometinis precentorius, kurį čia radau, buvo p[avarde] Šperberis. Mes abu lankėme mokyklą Kneiphofe; abu drauge gyvenome Akademijoje [...] ir valgėme kaip neturtingi studentai bendrojoje valgykloje.* RŠ, 426.

Tolminkiemis buvo apie 15 km nuo Didžiosios Lietuvos sienos, apie 20 km nuo Gumbinės ir tiek pat nuo poeto gimtinės Lazdynėlių. Kaimyniniai bažnytkaimiai – Valtarkiemis ir Mielkiemis. Vietovės gamta graži ir įvairi. Bažnyčia ir klebonija stovėjo ant kalnelio, nuo kurio į pietų pusę plytėjo kalvotos apylinkės. Čia pat vinguriavo Romintos upelis, o už kelių kilometrų į pietus juodavo Romintos giria.

Iki 1709–1711 m. maro ir XVIII a. pirmosios pusės didžiosios vokiečių kolonizacijos Tolminkiemyje ir apylinkėse gyveno daugiausia lietuviai. XVIII a. viduryje šešiose mokyklose dėstyta lietuvių kalba.

Tolminkiemio parapija, įkurta 1580 m., buvo gana didelė: į ją įėjo keturi karališki palivarkai, kurių vienas buvo pačiame Tolminkiemyje, du „laisvieji“ ūkiai ir trisdešimt du baudžiauninkų kaimai. Kaimų pavadinimai lietuviški, skambūs: Didžiuliai, Kazlėkai, Kubiliai, Meldynai, Raudoniai, Žodeliai.

Pradėdamas eiti klebono pareigas, K. Donelaitis svajojo tapti patikėtos parapijos tokiu dvasingu ganytoju, kuris *išgirstų visų parapijiečių balsą ir visus vaikų dūsavimus*. Tų tikslų siekė sunkiu ir rūpestingu darbu. Tai pažymėjo ir vizitatoriai, kurie gėrėjosi K. Donelaičio

*Tolminkiemio bažnyčios vakarinis fasadas.
Napoleono Kitkausko archyvas*

energingumu. Pastoriaus darbas tuo metu buvo sudėtingas. Poetas bažnyčioje apeigas atlikinėjo ir pamokslus sakė dviem kalbom: priešpiet – vokiečių, popiet – lietuvių, o dokumentus rašė vokiečių kalba.

K. Donelaitis giliai sielojosi dėl jaunimo ateities, lietuvių tautybės, dėl jos kalbos likimo Rytų Prūsijoje. Periodiškai vizitavo parapijoje veikiančias penkias pradžios mokyklas. Rūsčiai barė tuos, kurie vengė mokslinti vaikus. Rūpino si vaikų mokymosi sąlygomis: sudarė lentelę, kurioje nurodė kaimų priklausymą mokykloms ir tiksliai pažymėjo atstumus iki jų. Vietinės administracijos dėmesį atkreipė pažymėdamas kelių į kai kurias mokyklas sunkumus. Taip antai į Balupėnų mokyklą tenka eiti per krūmus ir daugelį

kalnų; į Varnų – per kalnus, o rudenį – per vandenį; į Žodelių – per Romintės (dab. – Romintos) upę, kur arti nėra jokio tilto, bet reikia persikelti.

Poeto gyvenimą sudrumstė Septynerių metų karas (1756–1763). Nuo karo veiksmų K. Donelaitis su žmona buvo pasitraukęs į Romintės (dab. – Romintos) girią, už kelių kilometrų nuo Tolminkiemio. Poetas įsikūrė pas vyriausiąją tos girios prižiūrėtoją Bertoldą, kuris vienas gyveno medžiotojų namelyje. Parapijiečiai, sužinoję savo klebono buveinę, 1757 m. rugpjūčio 10 d. susirinko pas jį ir buvo atlaikytos pamaldos. Čia ir vaikai būdavo krikštijami. Poetas pažymi: [1757 m.] *Rugpjūčio 18 d. paskutinį kartą krikštyta girioje, rugpjūčio 27 d. – jau Tolminkiemyje. Nuo šiol buvau namuose ir dieviškojo gailestingumo dėka esu išlikęs sveikas. Jūs, būsimieji laikai, neužmirškite šito vargo, Jobo 19, 23, 24. Rš, 537.*

K. Donelaitis buvo plačių visuomeninių interesų žmogus, rūpinosi viso bažnytkaimio sudėtingiausiomis gyvenimo problemomis. Išlikusiame dokumente apie naujos akmeninės bažnyčios statybą 1756 m. pažymima, kad vienas iš bažnyčios statytojų buvo *Didžiai gerbiamas ir mokytasis ponas Kristijonas Donalicijus, šios parapijos klebonas*.

K. Donelaitis atliko kapitalinį klebonijos pastatų remontą. Krikšto metrikų knygoje poetas su širdgėla paminėjo: *1759 m. naktį į trečiąją sekminių dieną sudegė vietos mokykla, ji buvo padegta. Rš, 540.* Poeto rūpesčiu 1760 m. mokykla atstatyta.

*Tolminkiemio
bažnyčia, klebo-
nija ir našlių
namas.*

*Piešinys iš
F. O. Tetzner
Die Slawen in
Deutschland,
1902*

1764 m. K. Donelaitis savo lėšomis pastatė našlių prieglaudos namą. Tą statybą motyvavo žodžiais: *Daugiau kaip 23 metus aš visomis išgalėmis stengiausi būti naudingas čionykštei bažnyčiai ir parapijai. Aš senstu ir privalau pasirūpinti savo žmona, taip pat ir kitomis našlėmis, kurių vėliau gali būti [...] kaip žinoma, tarp našlės ir naujai atsikeliančio pastoriaus dažnai iškyla visokių nesutarimų.* Rš, 555.

1765–1775 m. laikotarpis buvo pats ramiausias poeto gyvenime. Manoma, kad tuo metu buvo sukurtas ir iškiliausias poetinis kūrinys – poema *Metai*.

K. Donelaičio ramybę drumstė vykstanti atkakli beįsigalinčio dvaro ir valstiečių kova, kuri ypač pasmarkėjo XVIII a. antrojoje pusėje. Dvaras 1770 m. pasisavino bendrąsias kaimo ir pastoriaus ganyklas. Amtmonas T. Ruigys 1775 m. iškėlė oficialią seperacijos bylą. K. Donelaitis pritarė teisėtai seperacijai. Tai rodo ir jo išversta „Brošiūra apie seperacijos naudą“.

Bet šią amtmono siūlomą seperaciją K. Donelaitis užprotestavo Gumbinės teismo rūmams, nes dvaras siekė prisijungti bendrąją kaimo ganyklą ir geresnes žemes. Prasidėjo ilga, sudėtinga teisminė kova, trukusi penkerius metus. K. Donelaitis, atkakliai gindamas valstiečių ir bažnyčios teises, parašė 10 raštų įvairioms teisinėms institucijoms, o vieną net pačiam karaliui į Berlyną, įrodinėdamas, kad T. Ruigys prievarta siekia primesti savanaudiškas sąlygas. 1780 m. vasario 17 d. buvo gautas karaliaus sprendimas, kuriuo siūloma seperaciją vykdyti vals-

tiečiams ir bažnyčiai priimtinomis sąlygomis. K. Donelaitis to pirmo laimėjimo nebesulaukė – 1780 m. vasario 18 d. mirė.

Byla su dvaru labai apkartino paskutinius K. Donelaičio gyvenimo metus, gal net pagreitino ir mirtį. Savo nuotaikas poetas išreiškė *Žinio-se*: [...] *amtmonas Ruigys pakėlė triukšmą dėl bažnyčios žemės ir dvaro lauko ir sudarė man daug vargo* [...] *Visas Acheronas sujudo, ir Belzebusas, vyriausiasis velnias, šiam žaidimui pirmininkavo. Aš turėjau, kaip mažasis Dovydas, su savo vilksne iš visų pusių gintis ir pagaliau pasiekti Berlyną, prašyti pagalbos ir skystis dėl smurto.* [...]

NB. Kai aš tai rašiau, ėjau 65-uosius savo gyvenimo metus ir jau dariausi nebeguvus, bet galvoti dar galėjau gerai. Rš, 433–434.

Asmenybė

Stebina K. Donelaičio asmenybės universalumas ir darbštumas: genialus poetas, jautrus kompozitorius, įvairiausiai išsilavinęs filologas. Giliai išstudijavęs klasikinę literatūrą, mokėjo net keletą užsienio kalbų – graikų, lotynų, hebrajų, prancūzų, vokiečių. Mokėjo taip, kad jomis galėjo rašyti poeziją. Rūpestingas parapijos vadovas, reiklus mokytojas parapijų mokyklose. Sumanus, supratingas parapijos ūkio gospadorius, kruopštus sodininkas, išradingas statybų organizatorius, nagingas sudėtingiausių instrumentų meistras.

Tolminkiemio precentorius K. V. Šulcas, mirus K. Donelaičiui, įrašė mirimų knygoje: *Jis buvo puikus mechanikas, padaręs 3 gražius pianinus ir fortepijoną, taip pat mikroskopą ir daug visokių kitokių dalykų ir kartu sąžiningas žmogus. Ne pagal šio pasaulio madą.*

Poetas taip sunkiai dirbti ir tiek daug padaryti galėjo tik todėl, kad mokėjo derinti darbą su prasmingu poilsiu. Bene mieliausios atokvėpio valandos poetui buvo triūsiant sode. Viename laiške rašė: *Aš daug valandų praleidžiu savo sode, skiepydamas, akiuodamas, sodindamas ir t. t., ir mąstau: reikia palikti ką nors ainiams.* Rš, 588.

Vienas tauriausių K. Donelaičio asmenybės bruožų yra patriotizmas. *Metuose* jis vaizduoja lietuvių gyvenamą kaimą, žadina savo vertės, tautinio savitumo pajautimą, pagarbą gimtajai kalbai, papročiams, tradicijoms. O svarbiausia – ieško būdų, kurie padėtų lietuviams išlikti kaip tautai. Keliami labai konkretūs uždaviniai – būtina išlaikyti savo rankose žemę, pagal galimybes mokytis ir visomis išgalėmis kultūrėti.

K. Donelaitis rimtą dėmesį skyrė moralei, kurią laikė vienu svarbiausių dalykų žmogaus gyvenime. Savo moralinius principus poetas išsakė eilėraštyje *Kiekvienam daryti gera*:

*Kiekvienam daryti gera
Savo darbu ir žodžiu,
Visad elgtis taip, kaip dera,
Ir teisingas būt geidžiu.
Nekerštauti niekada,
Gyvo padaro gailėti,
Dievą, žmones jo mylėti –
Mano priedermė šventa.* Rš, 269.

Žvilgtelrę į būdingesnius K. Donelaičio asmenybės bruožus, matome, kad poetas tų moralinių principų visados stropiai laikėsi. Jis gyvenime ir kūryboje skelbė gėrio kovą su blogiu.

Vienas patraukliausių K. Donelaičio asmenybės bruožų yra jo demokratiškumas. Poetas visą gyvenimą liko artimas būrams, gyveno jų vargais, sielvartais ir džiaugsmams. Įvairiais būdais stengėsi palengvinti jų vargą.

K. Donelaitis buvo pareigingas. Reikliai vertino ne tik kitų, bet ir savo elgesį.

Jam būdingas altruizmas – pats gyveno kukliai, nesavanaudiškai rūpinosi kitų gerove – tam aukodavo net savo asmeninius interesus.

Bet pats svarbiausias K. Donelaičio asmenybės bruožas, įkvepiąs mus visus reikliau pažiūrėti į savo gyvenimą, yra atkaklumas, pasištventimas kūrybai. Stropiai atlikdamas sunkias, sudėtingas tarnybines pareigas, reikalaujančias kasdienių rūpesčių, pasinėręs į ūkininkavimą bažnyčiai priklausančioje žemėje, aukodamasis visuomenės labui ir apsikraudamas sudėtingiausiais darbais, neturėdamas pavyzdžio jis sukūrė tokių genialų kūrinį.

K. Donelaičio susikaupimas, pasiaukojimas kūrybiniam žygdarbiui atrodo dar reikšmingesnis, kai sužinome, kokios sunkios buvo sąlygos. Apie tai jis rašo: *Dėl savo įtempto darbo studijų metais buvau tapęs hipochondriku, ilgo amžiaus tikėtis negalėjau [...] Aš iš prigimties buvau gyvo temperamento.* Rš, 431. *Dažnai turėdavau panaudoti Samsono jėgą, kad išvengčiau skandaly. Ir vis dėlto kartais norėdavau pasiduoti, bet taip niekados neatsitiko.* Rš, 433.

Manoma, kad savo kūrybą K. Donelaitis pradėjo pasakėčiomis.